

ΚΩΔΙΚΕΣ ΗΘΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ

Η αφορμή για το άρθρο που ακολουθεί δόθηκε από τις εικόνες σύλησης και καταστροφής στο Εθνικό Μουσείο του Ιράκ, οι οποίες απέδειξαν ότι, παρά τις όποιες αναγνωρισμένες συμβάσεις, νόμους ή κώδικες ηθικής, που έχει θεσπίσει η Διεθνής Κοινότητα, πάντα σημειώνονται ενέργειες που θέτουν σε κίνδυνο τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Με έναυσμα αυτά τα γεγονότα, σκοπός του πρώτου μέρους είναι να καταγραφούν σε γενικές γραμμές ορισμένοι από τους πιο γνωστούς οργανισμούς που εκπροσωπούν τα μουσεία και το επάγγελμα του μουσειολόγου, να διερευνηθεί ποια είναι η σχέση μεταξύ του ηθικού Κώδικα Δεοντολογίας και του επαγγέλματος του μουσειολόγου καθώς και να επισημανθούν κάποια από τα βασικά σημεία των κωδίκων, με στόχο να διαμορφωθεί μια γενική εικόνα ως προς τις ηθικές επιταγές που επιβάλλουν οι παραπάνω κώδικες στο προσωπικό των μουσείων. Εν συνέχεια, στο δεύτερο μέρος του άρθρου αυτού, θα καταγραφούν οι μέθοδοι πρόσκτησης και εκχώρησης αντικειμένων, σύμφωνα με τις διεθνείς συμφωνίες και κώδικες ηθικής, οι οποίοι δεσμεύουν τους μουσειακούς οργανισμούς, ώστε να επιτελούν το έργο τους με διαφάνεια και σεβασμό προς την πολιτιστική κληρονομιά ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Ο επαγγελματισμός σε κάθε εργασιακό τομέα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ηθική των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτόν. Συνεπώς, ο επαγγελματισμός και η ηθική δεοντολογία είναι δύο στοιχεία που πρέπει να συνδέονται άρρηκτα, πολύ περισσότερο δε όταν αφορούν το μουσείο. Όπως αναφέρει ο Peter van Mensch, η ανάγκη να αντεπεξέλθουν τα μουσεία και το προσωπικό τους στον κοινωνικό τους ρόλο και στις ηθικές επιταγές που αυτός επιβάλλει ώθησε τους υπεύθυνους φορείς να συντάξουν κώδικες ηθικής με σκοπό να οριοθετήσουν τις δραστηριότητες και τον χαρακτήρα τους. Συχνά η σύνταξη ενός κώδικα ηθικής αναπλήρωνε το κενό που προκαλούσε η ελλιπής νομική κατοχύρωση της λειτουργίας των μουσειακών οργανισμών από την πλευρά της κεντρικής εξουσίας (Van Mensch 28/3/2003, 1-2). Πώς ορίζεται όμως ένας ηθικός Κώδικας Δεοντολογίας; Στο άρθρο «Ethics and Museology» παρουσιάζονται μια σειρά ορισμών που έχουν αποδώσει γνωστοί ερευνητές στον χώρο των Μουσειακών Σπουδών πάνω στο ζήτημα αυτό (Van Mensch 28/3/2003, 3):

- «ο ηθικός κώδικας αντιπροσωπεύει ένα ιδανικό και είναι ηθικά συνδεδεμένος με τα μέλη μιας ομάδας»
- «ο ηθικός κώδικας προσφέρει καθοδήγηση και συμβουλές σε επίπεδο επαγγελματικής πρακτικής αλλά και σε θέματα αμφιλεγόμενης ηθικής»
- «επεξηγεί την ηθική ευθύνη των μουσειακών οργανισμών»
- «προστατεύει το επάγγελμα του μουσειολόγου και παρέχει έναν καταστατικό χάρτη ορθής συμπεριφοράς, όταν ένας εργαζόμενος σε μουσειακό οργανισμό καλείται να διαπράξει κάτι ανήθικο».

Ωστόσο, έστω και αν ένας Κώδικας Δεοντολογίας οριοθετεί τη θεμιτή συμπεριφορά σε ζητήματα αμφιλεγόμενης ηθικής, δεν αποτελεί ούτε δόγμα, ούτε κείμενο νομικής ισχύος. Επομένως, ακόμα και αν οι προτεινόμενοι κανόνες συμπεριφοράς δεν εφαρμοστούν, αυτό δεν συνεπάγεται νομικές επιπτώσεις. Είναι στο χέρι του κάθε εργαζόμενου στον χώρο του μουσείου να ερμηνεύσει τον Κώδικα Δεοντολογίας ανάλογα με τις απαιτήσεις κάθε κατάστασης (Carr 2001, 32). Ωστόσο, ένας ηθικός κώδικας παραμένει ένα αξιολογικό κείμενο εκπαίδευσης και καθοδήγησης, ιδιαίτερα για τα

άτομα εκείνα που εντάσσονται για πρώτη φορά στον χώρο του μουσείου.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ιδρύθηκε ένας αριθμός, κυβερνητικών και μη, εθνικών και τοπικών ενώσεων και οργανισμών, με στόχο την άμεση αντιμετώπιση επαγγελματικών ζητημάτων, όπως αυτά προέκυπταν από την καθημερινή πρακτική. Οι ενώσεις και οι οργανισμοί αυτοί προέβησαν στη σύνταξη κωδίκων συμπεριφοράς με απώτερο στόχο την υιοθέτηση γενικών κανόνων από τους εργαζόμενους που ανήκαν στον χώρο των μουσείων. Τα ηθικά κριτήρια των κωδίκων συμπεριφοράς αποτέλεσαν τη βάση για την κοινή αντιμετώπιση προβλημάτων κατά την εξάσκηση του επαγγέλματος. Σε οποιονδήποτε επαγγελματικό τομέα, η σύσταση ενός κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας προϋποθέτει την ύπαρξη ενός αναγνωρισμένου επαγγέλματος. Ωστόσο, στην περίπτωση του μουσειολογικού επαγγέλματος οι όροι ήταν αντεστραμμένοι, εφόσον η δημιουργία κωδίκων ηθικής έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην εδραίωση και στην εξέλιξη του επαγγέλματος του μουσειολόγου, της επιστήμης των μουσειακών σπουδών καθώς και στην ενίσχυση της λειτουργίας των μουσειακών οργανισμών. Η τάση εφαρμογής κοινής ηθικής εκ μέρους του προσωπικού των μουσείων, που σημειώνεται από τις αρχές του αιώνα, οπότε γίνονται οι πρώτες προσπάθειες σύστασης ηθικών κωδίκων, είχε ως στόχο να αναγάγει το επάγγελμα στη σφαίρα των αναγνωρισμένων επαγγελμάτων.

Ο παλαιότερος γνωστός κώδικας ηθικής αφορά στον τομέα της εντομολογίας και έχει ημερομηνία έκδοσης το 1898. Σε επίπεδο εθνικό, ο πρώτος οργανισμός που συνέταξε Κώδικα Δεοντολογίας ήταν ο Γερμανικός Οργανισμός Μουσείων, το 1918. Ο συγκεκριμένος κώδικας επικεντρωνόταν σε ζητήματα ηθικής σχετικά με την εμπορία έργων τέχνης. Στην πορεία και άλλοι εθνικοί οργανισμοί προέβησαν στη σύνταξη κωδίκων ηθικής. Το 1906 ιδρύθηκε η Αμερικανική Ένωση Μουσείων με σκοπό να βελτιώσει την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών των Μουσείων προς όφελος του κοινού. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια σχεδιασμού επαγγελματικών κριτηρίων για την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινού, η Αμερικανική Ένωση Μουσείων δημοσίευσε το 1925 τον δικό της κώδικα² (Mac Donald, 1999, 257-61). Το παράδειγμα της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων ακολούθησε το 1977 η Βρετανική Ένωση Μουσείων. Τέλος, την ίδια εποχή, ηθικοί κώδικες υιοθετούνται και από άλλες χώρες, ενώ σταδιακά συντάσσονται Κώδικες Δεοντολογίας που αφορούν συγκεκριμένες

ειδικότητες στον χώρο του μουσείου, όπως αυτή του συντηρητή, του υπεύθυνου των συλλογών, του μουσειοπαιδαγωγού, του υπεύθυνου του πωλητηρίου του μουσείου κ.λπ. (Van Mensch 28/3/2003, 3-5). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η στενή σχέση ανάμεσα στην ηθική δεοντολογία και στην ύπαρξη ενός αναγνωρισμένου επαγγέλματος είναι προφανής και στον Κώδικα Δεοντολογίας του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM). Αδιαμφισβήτητο το ICOM είναι ο κυριότερος οργανισμός στην υπηρεσία των μουσείων σε διεθνές επίπεδο, κύριο μέλημα του οποίου είναι η εκπροσώπηση και ανάπτυξη του ρόλου των μουσείων και των εργαζομένων σε αυτά. Σημαντική εξέλιξη στην ιστορία του αποτελεί ο Κώδικας Δεοντολογίας του³, ο οποίος, αφενός ορίζει σαφέστατα την επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων που εργάζονται στον χώρο των μουσείων, αφετέρου οριοθετεί τους κανόνες λειτουργίας του επαγγέλματος και της διαχείρισης του μουσειακού οργανισμού. Το άρθρο 2.5 αναγνωρίζει de facto την ύπαρξη του επαγγέλματος του μουσειολόγου και ορίζει ότι «οι εργαζόμενοι στον χώρο του μουσείου πρέπει να έχουν κατάλληλη πανεπιστημιακή, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, ώστε να ασκούν τα καθήκοντά τους, που είναι σημαντικά για τη λειτουργία του μουσείου και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς...» και ότι «καμία εποπτεύουσα αρχή δεν έχει το δικαίωμα να απαιτήσει από ένα μέλος του προσωπικού ενός μουσείου να πράξει οτιδήποτε που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αντίκειται στους όρους του παρόντος κώδικα» (ICOM 1986, πργ. 2.5· Weil 1999, 252-53).

Ποιό είναι το περιεχόμενο αυτών των Κωδίκων Δεοντολογίας;

Εξετάζοντας τη δομή τριών από τους πιο γνωστούς Κώδικες Δεοντολογίας, του ICOM, της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων (AAM) και της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων (MA), ανακαλύπτει κανείς τα κοινά σημεία, στα οποία επικεντρώνεται η προσοχή τους. Σε όλες τις περιπτώσεις οι κώδικες κάνουν λόγο τόσο για τον τρόπο διαχείρισης των μουσειακών ιδρυμάτων όσο και για τον τρόπο συμπεριφοράς των εργαζομένων σε αυτά. Οι κατευθυντήριες γραμμές, όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας των μουσείων, εμπεριέχονται στον ορισμό του «Μουσείου» σε κάθε κώδικα ξεχωριστά. Ο Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM στην πργ. 1.2 περιγράφει συνοπτικά τον ρόλο του μουσείου στην κοινωνία και τονίζει ιδιαίτερα τους σκοπούς που επιτελεί, με απώτερο

στόχο τη διαιώνιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας (ICOM 1986, πργ. 2.5) Αντιθέτως, ο ορισμός του Μουσείου από τη Βρετανική Ένωση Μουσείων είναι πιο ανθρωποκεντρικός και κάνει λόγο για τα οφέλη που αποκομίζουν τα άτομα, όταν έρχονται σε επαφή με τον χώρο αυτόν (MA 1999, 1)⁴.

Τέλος, παρόμοιο περιεχόμενο έχει ο ορισμός του μουσείου στον Κώδικα Δεοντολογίας της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων, όπου, ωστόσο, δίνεται έμφαση στην αξία της φύσης της εργασίας στο μουσείο, ως προσφορά υπηρεσίας με απώτερο στόχο την πνευματική και συναισθηματική ολοκλήρωση του κοινού (MA 2000, 5). Μέσα από αυτήν τη συγκριτική προσέγγιση, γίνεται φανερό ότι όλοι οι ορισμοί τονίζουν τον ρόλο των μουσείων ως οργανισμών πολιτιστικής ανάπτυξης με στόχο την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία. Δύο κύρια θέματα που τίγονται στον κανονισμό αφορούν τη συλλεκτική πολιτική και τη διατήρηση των αντικειμένων (MA 1999, 13). Επιπρόσθετα, οι κώδικες προβλέπουν την ύπαρξη ενός καταστατικού λειτουργίας, στο οποίο πρέπει να περιλαμβάνεται, ως απαραίτητο στοιχείο, ένα έγγραφο συλλεκτικής πολιτικής. Η πολιτική εμπλουτισμού των συλλογών πρέπει να γνωστοποιείται με γραπτό κείμενο και να εμπίπτει στους γενικότερους στόχους του μουσειακού οργανισμού, αλλά και να εκπληρώνει τις νομικές υποχρεώσεις, σύμφωνα με τους νόμους που ισχύουν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και τις διεθνείς συμβάσεις (ICOM 1986, πργ. 4.4· MA 1999, πργ. A6, A7, 2.6· AAM 2000, 2- 3): Σύμφωνα με τον κώδικα του ICOM (ICOM 1986, πργ. 2.2) «κάθε μουσείο πρέπει να έχει ένα γραπτό καταστατικό ή άλλο έγγραφο που να ορίζει με σαφήνεια το νομικό καθεστώς του... και να ανακοινώνει τους σκοπούς, τους στόχους και την πολιτική του...».

Παρομοίως, ο κώδικας του MA (MA, 1999, A6, 8) προβλέπει ότι «το μουσείο πρέπει να συλλέγει σύμφωνα με μια συγκεκριμένη πολιτική, η οποία θα αναφέρεται σε ένα δημόσιο έγγραφο, το οποίο θα ορίζει τα κριτήρια της συλλεκτικής πολιτικής του μουσείου».

Η χάραξη της παραπάνω πολιτικής δίνει τη δυνατότητα στο μουσείο να λειτουργήσει με τρόπο συστηματικό, όχι μόνο ως χώρος ανάδειξης και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και ως χώρος διεξαγωγής επιστημονικής έρευνας (Van Mensch, 28/3/2003, 6).

Σαφείς επίσης στα κείμενα αυτά είναι οι δεοντολογικές υποχρεώσεις του

1 Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένες εθνικές ενώσεις μουσείων, όπως είναι οι: Museum Association (UK), American Museum Association (USA), Deutscher Museumsbund, Museums Association of Australia.

Επιπλέον, δημιουργήθηκαν ενώσεις μουσειακών επαγγελματιών ειδικοτήτων, όπως είναι το SHICG (Social History Curators Group)= Ένωση Επιμελητών Μουσείων Κοινωνικής Ιστορίας.

2 Το 1986 η Αμερικανική Ένωση Μουσείων ανέθεσε στην Επιτροπή Ηθικών Ζητημάτων να ανανεώσει τον Κώδικα Ηθικής Δεοντολογίας του 1925, με βάση τη σύγχρονη πρακτική στον χώρο των Μουσείων της Αμερικής. Η εργασία αυτή ολοκληρώθηκε το 1991.

3 Το 1986 το ICOM υιοθέτησε για πρώτη φορά τον Κώδικα Δεοντολογίας του.

4 Museums Association, *Codes of Ethics*, 3rd edition, 1999, σ.1. «Τα Μουσεία δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ερευνηθούν τις συλλογές με απώτερο στόχο την έμπνευση, τη μάθηση και την ψυχαγωγία. Είναι οργανισμοί οι οποίοι συλλέγουν, προστατεύουν και καθιστούν προσβάσιμα αντικείμενα τα οποία διατηρούν υπό την κατοχή τους προς όφελος της κοινωνίας».

προσωπικού που εργάζεται στα μουσεία: όλοι οι κώδικες προτρέπουν η συμπεριφορά των εργαζομένων να διέπεται από κανόνες ηθικής διαγωγής υψηλού επιπέδου, τόσο απέναντι στους συναδέλφους όσο και απέναντι στο κοινό. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις δραστηριότητες των εργαζομένων στον μουσειακό χώρο. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια κανένας εργαζόμενος δεν πρέπει να ανταγωνίζεται το μουσείο σε επίπεδο συλλογής αντικειμένων για προσωπικό όφελος και να εκμεταλλεύεται την άμεση πρόσβαση σε πληροφορίες από τον εργασιακό του χώρο (ICOM 1986, πργ. 6.8· MA 1999, Β3· AAM 2000, 2). Μία άλλη πτυχή που τίθεται είναι η αποφυγή οποιασδήποτε εμπορικής συναλλαγής αντικειμένων ή γνωμοδότησης ή εκτίμησης ή αποδοχής ανταμοιβής εκ μέρους ενός προσώπου, με το οποίο ο εργαζόμενος ή το μουσείο διατηρεί επαγγελματικές σχέσεις, εφόσον οι ενέργειες αυτές μπορούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση το κύρος του οργανισμού (ICOM 1986, πργ. 8.3-8.6· MA 2000, 10-11 & 18· AAM 2000, 4.). Για τον ίδιο λόγο, οι κώδικες δεοντολογίας απαγορεύουν σε γενικές γραμμές οποιαδήποτε εκχώρηση αντικειμένου, το οποίο ανήκει στις συλλογές του μουσείου, καθώς μια τέτοια τακτική θα έθετε σε αμφισβήτηση την αξιοπιστία του οργανισμού. Στην περίπτωση εκποίησης αντικειμένων οι κώδικες ορίζουν σαφώς ότι οποιοδήποτε ποσό προκύπτει από την εκχώρηση υλικού «δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για άλλο σκοπό παρά μόνο για την ανάπτυξη των συλλογών του μουσείου» (MA 1999, 9 & 14-15· ICOM 1986, πργ. 4.5· AAM 2000, 3). Μόνο στην περίπτωση αντικειμένων που έχουν υποστεί σοβαρή βλάβη ή θέτουν σε κίνδυνο τα άλλα αντικείμενα ή τους εργαζομένους στο μουσείο επιτρέπεται η καταστροφή τους. Σημαντική επίσης είναι η ευθύνη των μουσειακών οργανισμών απέναντι στις συλλογές που βρίσκονται στην κατοχή τους, εφόσον «όλα τα αντικείμενα που γίνονται δεκτά στο μουσείο πρέπει να διαθέτουν τεκμηρίωση και να συντηρούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο» (ICOM 1986, πργ. 6.1-6.3· MA 1999, 2 & 6-7). Όλοι οι σύγχρονοι κώδικες συμφωνούν ότι ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να επιδείξουν οι μουσειακοί οργανισμοί στην πρόσβαση του κοινού και των ερευνητών στις συλλογές που βρίσκονται υπό την εποπτεία τους, είτε πρόκειται για συναισθηματική ή πνευματική, είτε για φυσική πρόσβαση προς αυτές.

Πρόκειται δηλαδή για μια νέα αντίληψη εφαρμογής στρατηγικών πρακτικών εκ μέρους του μουσείου, που σκοπό έχουν να βοηθήσουν και να αγκαλιάσουν το ευρύ κοινό αλλά και τα άτομα με κινητικές, διανοητικές δυσκολίες ή προβλήματα οράσεως, με απώτερο στόχο να νιώσουν τα άτομα αυτά το μουσείο ως έναν χώρο οικείο και φιλικό, στον οποίο θα επιστρέψουν μετά την πρώτη και αναγνωριστική επίσκεψή τους. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να είναι σύμφωνες με την πολιτική και τους εκπαιδευτικούς στόχους του⁵. Επίσης, ιδιαίτερη μνεία γίνεται για την ποιότητα και την ποσότητα των πληροφοριών που είναι διαθέσιμες, οι οποίες πρέπει να χαρακτηρίζονται από αντικειμενικότητα και να παρέχονται με επιστημονικό τρόπο παρουσίασης. Πολλοί κώδικες προτρέπουν τα μουσεία να ζητούν από τους κατόχους ή δημιουργούς που έχουν παραχωρήσει αντικείμενα σε αυτά, να εκφράζουν την άποψή τους ως προς το περιεχόμενο του πληροφοριακού υλικού που τα συνοδεύει, όπως και να συμμετέχουν σε συμβουλευτική βάση στον τρόπο έκθεσής τους (Van Mensch 28/3/2003, 7). Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην απρόσκοπτη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων των μουσειακών οργανισμών, η οποία σύμφωνα με τις αρχές της δεοντολογίας των Κωδίκων αποτελεί μια από τις βασικές υποχρεώσεις τους. Τα τελευταία χρόνια γίνεται πολύς λόγος για την ηθική διάσταση της αποδοχής από τους μουσειακούς οργανισμούς οικονομικής ενίσχυσης με τη μορφή χορηγίας ή για τη διεξαγωγή εκδηλώσεων, δημοπρασιών και πωλήσεων στον ίδιο χώρο. Όλο και περισσότερα μουσεία επιζητούν οικονομική ενίσχυση από εξωτερικές πηγές για να αντεπεξέλθουν στο βάρος των εξόδων. Ως προς το ζήτημα αυτό οι Κώδικες Δεοντολογίας ορίζουν σαφώς ότι τα μουσεία θα πρέπει να καθορίζουν εκ των προτέρων τη φύση της σχέσης αυτής, ώστε να διασφαλίζονται οι αντικειμενικοί στόχοι τους και να μην αμφισβητείται η χορηγία τους (MA 1999, 10 & 16· ICOM 1986, πργ. 2.9- 2.10). Μάλιστα το 2002 το Συμβούλιο Ηθικής του MA εξέδωσε οδηγία σχετικά με τη διεξαγωγή δημοπρασιών, πωλήσεων και εκδηλώσεων κοστολόγησης αντικειμένων στον χώρο των μουσείων, διατυπώνοντας την πλήρη αντίθεσή του στην πρακτική αυτή (Barnard, 2003, 25-27). Η παραπάνω ανασκόπηση σε σχέση με τους διάφορους Κώδικες Δεοντολογίας φανερώνει τα κοινά σημεία που εμπιρεύονται σε αυτούς, τα οποία δεν περιορίζονται σε μια σειρά κανόνων ηθικής συμπεριφοράς των εργαζομένων στα

μουσεία, αλλά επεκτείνονται στην ορθή λειτουργία τους και στην προσφορά υπηρεσιών υψηλού επιπέδου προς το κοινό των μουσειακών οργανισμών. Συνοψίζοντας τα κυριότερα σημεία των κωδίκων, θα λέγαμε ότι κάνουν λόγο (Van Mensch 28/3/2003, 5-7):

- για την ανάγκη σωστής προστασίας και διαχείρισης των αντικειμένων
- για την ανάγκη σεβασμού προς το κοινό του μουσείου και προς την κοινωνία γενικότερα, με έμφαση στη δυνατότητα των ατόμων να έχουν απρόσκοπτη φυσική, πνευματική και συναισθηματική πρόσβαση στον χώρο του
- για την ανάγκη να επικοινωνεί το μουσείο και να διδάσκει με πληθώρα πληροφοριών, παρουσιάζοντας ποικίλες ερμηνείες και αμφιλεγόμενες θεωρίες, ώστε να διασφαλίζει την αδιαμφισβήτητη αποδεικτική τους αξία και την όσο το δυνατόν πιο αντικειμενική παρουσίασή τους (Carr 2001, 37)
- για την ανάγκη του μουσείου να συλλέγει, να εκθέτει και να ερμηνεύει ελεύθερα, πέρα από κάθε δέσμευση, η οποία μπορεί να προκύψει από τη σχέση που διατηρεί με χορηγούς, δωρητές αντικειμένων ή πολιτικές δυνάμεις (Carr 2001, 31-32).

Κατά πόσο τα ελληνικά μουσεία ακολουθούν τον Κώδικα Δεοντολογίας;

Στον ελληνικό χώρο δραστηριοποιείται το ελληνικό τμήμα του ICOM, εφόσον, στην παρούσα φάση, δεν λειτουργεί κάποιος κρατικός οργανισμός παρόμοιος με το MA στη Μ. Βρετανία ή το AAM στις Ην. Πολιτείες. Γεγονός πάντως είναι ότι, στο μεγαλύτερο μέρος τους, τα ελληνικά μουσεία αποτελούν μέλη του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, οπότε ηθικά δεσμεύονται να ακολουθούν οποιεσδήποτε διατάξεις διέπουν τη λειτουργία του, στα πλαίσια αυτής της σχέσης. Ωστόσο, στην πράξη δεν υπάρχουν στοιχεία κατά πόσο τα ελληνικά μουσεία ακολουθούν τον συγκεκριμένο Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM ή έχουν συντάξει έναν ηθικό κώδικα το καθένα ξεχωριστά. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι το επάγγελμα του μουσειολόγου δεν έχει ρυθμιστεί νομοθετικά από το ελληνικό κράτος. (βλ. www.srpg.gr/html/gr_profcat.html).

Γιατί είναι απαραίτητος ένας ηθικός κώδικας;

Χωρίς αμφιβολία ένας ηθικός Κώδικας Δεοντολογίας εξασφαλίζει ότι ο μουσειακός οργανισμός διαθέτει τις βάσεις, σύμφωνα με τις οποίες οφείλει να λειτουργήσει προς όφελος της κοινωνίας, ώστε να ανταποκριθεί επιτυχώς στον ρόλο του ως κοινωνικός οργανισμός. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο David Carr (Carr 2001, 29) στο άρθρο του «Balancing Act: ethics, mission and the public trust»:

«το να υπηρετείς ένα μουσείο είναι το ίδιο με το να ασκείς ένα λειτούργημα με υπεύθυνο και ηθικό τρόπο (an ethos of responsible action) απέναντι στα αντικείμενα που συλλέγονται και στο κοινό». Το μουσείο, καλλιεργώντας συγκεκριμένες αξίες και προσφέροντας υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, σύμφωνα με τις επιταγές της ηθικής δεοντολογίας των κωδικών, αναπτύσσει μια σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης ανάμεσα στο ίδιο και στους επισκέπτες. Η εμπιστοσύνη αυτή δίνει τη δυνατότητα στον μουσειακό οργανισμό να λειτουργήσει απρόσκοπτα, με συνέπεια και ειλικρίνεια, και συνεπάγεται την ολοένα αυξανόμενη πρόσβαση του κοινού στους χώρους του, εφόσον το κοινό αυτό διαθέτει τη βεβαιότητα ότι η γνώση που θα αποκτήσει θα είναι πολύπλευρη και αντικειμενική (Carr 2001, 31-32). Η καθοδήγηση που προσφέρουν οι ηθικοί κώδικες στο επάγγελμα του μουσειολόγου, οριοθετούν ηθικά τη δράση του και ίσως το πιο σημαντικό είναι ότι αποτρέπουν

οποιαδήποτε παρανόηση εκ μέρους του κοινού σχετικά με τον ρόλο των μουσείων στη σύγχρονη κοινωνία και το νομικό καθεστώς τους.

Ωστόσο, οι κώδικες ηθικής δεοντολογίας δεν είναι κείμενα δογματικά, αλλά συχνά υπόκεινται σε επανεξέταση και ανανέωση με σκοπό να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες απαιτήσεις του παρόντος. Όπως αναφέρει ο David Carr (Carr 2001, 32), «αποτελούν ένα όργανο διαλόγου για την ανάπτυξη νέων συλλεκτικών πολιτικών, οι οποίες θα προετοιμάσουν το μουσείο για αλλαγές ως προς τη χρήση της τεχνολογίας και το περιεχόμενό του». Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το μουσείο παρουσιάζεται ευαισθητοποιημένο ως προς την τρέχουσα πραγματικότητα και με την κατάλληλη κριτική ικανότητα, η οποία του επιτρέπει να φέρει στην επιφάνεια και να αντιμετωπίσει τις καταστάσεις αυτές που διακυβεύουν την εικόνα του ως αξιόπιστου πολιτισμικού οργανισμού (Carr 2001, 79-80). Αντίθετα, ο Peter van Mensch, αν και αναγνωρίζει τη σημασία των κειμένων αυτών, υποστηρίζει ότι βασικό μειονέκτημά τους είναι η έλλειψη ουσιαστικών προτάσεων και κατευθύνσεων ως προς το περιεχόμενο των σκοπών και των στόχων του μουσείου, και οι ασαφείς προτροπές για τον ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν οι μουσειακοί οργανισμοί (Van Mensch 28/3/2003, 7).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Van Mensch, Peter. 28/3/2003. *Ethics and Museology*. http://www.xs4all.nl_rwa/ethics.htm. 2-8.
- Carr, D. 2001. «Balancing Act: ethics, mission and the public trust», *Museum News*, 9:28-32 και 71-81.
- ICOM, Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων, Ελληνικό Τμήμα 1989. *Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας*. Αθήνα: ICOM.
- Weil, Stephen. 1999. «The ongoing pursuit of professional status», στο *Museum Provision and Professionalism*, London: εκδ. Gynor Kavanagh. Routledge, 251-56.
- Mac Donald, R. 1999. «Constructing a Code», στο *Museum Provision and Professionalism*, London: εκδ. Gynor Kavanagh. Routledge 257-61.
- Museum Association 1999. *Codes of Ethics*, 3d edition. MA: London.
- American Museums Association 2000. *Code of Ethics*, <http://www.aam-us.org/aamcoe.cfm>, 1-7.
- Barnard, Matt. 2003. «Beyond the sale», *Museums Journal*, 2:25-27.

5

Όταν μιλάμε για συναισθηματική και πνευματική πρόσβαση του κοινού στο μουσείο εννοούμε κατά πόσο το περιεχόμενο των συλλογών και η έκθεσή τους στο κοινό λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επισκεπτών, όπως την ηλικία, το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, τον ψυχισμό, ακόμα και τα διανοητικά προβλήματα. Η φυσική πρόσβαση στο μουσείο αφορά το κατά πόσο το μουσείο είναι προσβάσιμο στο ευρύτερο κοινό ή σε άτομα με ειδικές ανάγκες; υπάρχουν μέσα μεταφοράς από και προς αυτό; Υπάρχει πρόσβαση και ειδική διαρρύθμιση για άτομα με κινητικές δυσκολίες ή με προβλήματα όρασης;